فصل‌نامه رهیافتی در جامعه شناسی و توسعه

دوره ۱، شماره ۱، بهار ۱۴۰۴، صفحات ۱۴ تا ۲۶

https://www.jasd.ir

eISSN: 3115-7955

Research

A Sociological Analysis of Social and Cultural Factors Influencing the Tendency Toward Hijab Among Female Undergraduate Students at Islamic Azad University, Babol Branch

Roohallah Cheraghpoor

Department of Sociology, Kahnouj Branch, Islamic Azad University, Kahnouj, Iran

Receive:
19 February 2025
Revise:
01 April 2025
Accept:
22 April 2025

Abstract

Purpose: The purpose of this study was to provide a sociological analysis of the social and cultural factors influencing the tendency toward wearing the hijab among female undergraduate students at Islamic Azad University, Babol Branch.

Method: The present research employed a descriptive survey design with a correlational approach. The statistical population consisted of female undergraduate students studying at Islamic Azad University, Babol Branch, in 2024, totaling 1,093 individuals. Based on Cochran's formula and using a multi-stage cluster sampling method, 284 students were selected as the sample. Data were collected using two questionnaires: an 86-item researcher-developed questionnaire measuring social and cultural factors affecting the tendency toward hijab, and a 17-item questionnaire assessing the tendency toward hijab. The validity and reliability of the instruments were measured at 0.93 and 0.90, and 0.91 and 0.89, respectively. All statistical analyses were conducted using SPSS and LISREL software.

Findings: The results of the data analysis indicated a significant relationship between social factors and the tendency toward wearing the hijab among female undergraduate students at Islamic Azad University, Babol Branch. Additionally, a significant relationship was found between cultural factors and the tendency toward wearing the hijab among these students.

Conclusion: From a sociological perspective, the practice of wearing the hijab is shaped within a network of social relationships in which women's issues encompass cultural, social, political, and economic dimensions, as well as religious, spiritual, status-related, personal, and behavioral components. These aspects can be examined from various paradigms and perspectives.

Keywords:
Social factors,
Cultural factors,
Hijab,
Female students

Please cite this article as (APA): Cheraghpoor, R. (2025). Sociological analysis of social and cultural factors affecting the tendency to wear hijab among female undergraduate students at Islamic Azad University,. *Journal of Approaches in Sociology and Development*, *1*(1), 14-26.

https://doi.org/10.22034/jasd.2025.220296

Authors retain the copyright and full publishing rights.
Published by Raz Nahan Publishing.
This article is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Publisher: Raz Nahan Publishing (RN.PUB)

Corresponding Author: Roohallah Cheraghpoor | **Email:** rcheraghpoor@yahoo.com

فصل‌نامه رهیافتی در جامعه شناسی و توسعه
Journal of Approaches in Sociology and Development
https://www.jasd.ir
دوره ۱، شماره ۱، بهار ۱۴۰۴، صفحات ۱۴ تا ۲۶
علمی پژوهشی
eISSN: 3115-7955

تحلیل جامعه شناختی عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل

روح اله چراغپور

گروه جامعه شناسی، واحدکهنوج، دانشگاه آزاد اسلامی، کهنوج، ایران

تاریخ دریافت:
۰۱ اسفند ۱۴۰۳
تاریخ بازنگری:
۱۲ فروردین ۱۴۰۴
تاریخ پذیرش:
۰۲ اردیبهشت ۱۴۰۴

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، تحلیل جامعه‌شناختی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه‌آزاد اسلامی واحد بابل بود. **روش:** روش پژوهش حاضر توصیفی پیمایشی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش دانشجویان دختر مشغول به تحصیل مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل در سال ۱۴۰۳ بودند به تعداد (۱۰۹۳) نفر، که از این تعداد ۲۸۴ بر اساس روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای و طبق فرمول کوکران به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. به منظور گردآوری داده‌ها از دو پرسشنامه۸۶ سوالی عوامل‌اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر گرایش به حجاب (محقق ساخته) و پرسشنامه ۱۷ سوالی گرایش به حجاب استفاده گردید. که روایی و پایایی آن به ترتیب ۰/۹۳ و ۰/۹۰ و ۰/۹۱ و ۰/۸۹ سنجیده شد. تمام تجزیه و تحلیل‌های آماری از طریق نرم افزارهای کامپیوتری SPSS و LISREL انجام گرفت.

یافته‌ها: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد بین عوامل‌اجتماعی مؤثر بر گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل رابطه معنی‌داری وجود دارد. بین عوامل‌فرهنگی مؤثر بر گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل رابطه معنی داری وجود دارد.

نتیجه‌گیری: از نگاه جامعه شناختی، حجاب در بستری از روابط اجتماعی شکل می‌گیرد که در آن چهارچوب، مسائل زنان دارای ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و همچنین مؤلفه‌های مذهبی، معنوی، منزلتی، شخصیتی و رفتاری است که از پارادایم و منظرهای مختلف قابل بررسی است.

کلید واژه‌ها:
عوامل اجتماعی،
عوامل فرهنگی،
حجاب،
دانشجویان دختر

لطفاً به این مقاله استناد کنید (APA): چراغپور، روح اله. (۱۴۰۴). تحلیل جامعه شناختی عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل. *فصلنامه رهیافتی در جامعه شناسی و توسعه*. (۱)۱. ۱۴-۲۶.

https://doi.org/10.22034/jasd.2025.220296

Authors retain the copyright and full publishing rights.
Published by Raz Nahan Publishing.
This article is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

ناشر: انتشارات راز نهان

نویسنده مسئول: روح اله چراغپور
ایمیل: rcheraghpoor@yahoo.com

۱- مقدمه

«حجاب» از ارزنده‌ترین نمودهای فرهنگی، اجتماعی در تمدن ایرانی-اسلامی است که پیشینه آن به قبل از ورود اسلام می‌رسد، اما در فرهنگ اسلامی به اوج تعالی و منتهای ارزش و اعتبار خود می‌رسد (آینه‌چی و عرب خراسانی،۱۴۰۲). از نگاه جامعه شناختی، حجاب به مثابه رسانه ارتباطی نمادین و کنش اجتماعی است که فرد کنشگر برای آن معنای ذهنی و ارزشی نمادین قائل است، به نحوی که کنش او در ارتباط با دیگران در عرصه ارتباطات میان فردی و تحت تأثیر انتظارات دیگران در حوزه عمومی است (مونا و همکاران[1]،۲۰۲۰). از این نگاه، حجاب امری نیست که صرفاً به مقوله پوشش بدن تقلیل داده شود بلکه شامل زبان بدن، مدیریت بدن و آرایش و پیرایش بدن و زبان اشیا در عرصه ارتباطات غیرکلامی نیز می‌شود که ممکن است در شرایط اجتماعی و فرهنگی دارای شکل و قالب متنوع با جوهر و محتوایی یکسان یا برعکس باشد (میشرا[2]،۲۰۱۹). یکی از عناصر محوری در قلمرو موضوعی جامعه شناسی، مقوله روابط اجتماعی است که جامعه شناسان بر آن توافق کامل داشته و به عنوان اصلی پذیرفته شده است (آبیار و همکاران،۱۴۰۲). عدم گرایش به حجاب و منطبق با هنجارهای اسلامی، از مهمترین مسائل جوامع امروز اسلامی است و رعایت موازین پوشش مناسب یکی از مهمترین دغدغه‌های جامع کنونی ماست، حجاب زنان زمینه را برای سلامت آنان و جامعه به همراه دارد و از کجروی، روان پریشی و ناهنجاری‌های جامعه جلو گیری می‌کند (هاشمی سجزه‌ئی و رنجبر،۱۴۰۲). درواقع عفاف و حجاب تضمین کننده امنیت و آرامش زنان در تعاملات اجتماعی و ایجاد کننده حامعه ای سلام و متعادل است و یکی از نهادهای مهم که مسئولیت تعلیم و تربیت اجتماعی حوانان جامعه را بر عهده دارد دانشگاه است، به گونه‌ای که در صورت برزو برخی آسیب‌ها، خود می‌تواند یکی از عوامل مؤثر در شکل گیری و تداوم انواع گرفتاری‌های اخلاقی و اجتماعی باشد (عباسپور مبارکه و همکاران،۱۴۰۱). دانشگاه‌های امروزی بخش عمده جامعه پذیری جوانان را که قبلاً به عهئه خانواده بوده است برعهده دارند، باتوجه به اینکه زنان نیمی از وزنه جمعیتی جامعه را به خود اختصاص داده‌اند و کشور ماهم درحال توسعه و ترقی است، بنابراین پرداختن به مسائل زنان به عنوان سرمایه‌های اجتماعی و انسانی از نیازهای امروز جامعه ماست و مشارکت و حضور زنان در بخش‌های مختلف جامعه این ضرورت را بیش از پیش بر ما آشکار می‌سازد (نقی پور ایوکی و همکاران،۱۴۰۱). رعایت نکردن حجاب و عفاف بنیان خانواده را که مهمترین هسته اجتماع در تربیت و جامعه پذیر کردن نسل بشری است، تهدید می‌کند. روابط اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و باعث رکود فعالیت‌ها در عرصه‌های مختلف جامعه می‌شود. از همه مهمتر رعایت حجاب و عفت قانون اسلام است و در اسلام، یکی از اصول اساسی زندگی اجتماعی تعریف شده است و رعایت نکردن آن به اعتقادات و باورهای اجتماعی آسیب جدی می زند (سعیدی رضوانی و غلامی،۱۴۰۲). عمق بخشیدن به آموزه‌های دینی در کودکان و نوجوانان، آنان را از آسیب‌های اخلاقی و اجتماعی مصون می‌دارد چرا که بسیاری از شرارت‌های افراد، ناشی از نداشتن تربیت‌های دینی و اخلاقی است و درونی شدن ارزش‌های دینی مانند حجاب، باعث می‌شود آنان در برابر این انحرافات مقاومت بیش‌تری داشته باشند (موسوی و همکاران،۱۴۰۰). والدین و مربیان اگر بخواهند کودکان را با حجاب آشنا کنند و این امر را در آنان نهادینه سازند، باید از سنین کودکی و نوجوانی شروع کنند؛ چرا که فردا دیر است. در نظام تربیتی اسلامی آغاز تعلیم و تربیت با استفاده از روشناسی و بررسی شیوه‌های صحیح تربیتی جایگاه ویژه‌ای دارد. درخت پرثمر تربیت،

[1]- Mona & etal
[2]- Mishra

آنگاه به بار می‌نشیند که نظریه‌های تربیتی در قالب شیوه‌های صحیح و درست به اجرا درآید (ویلیامسون[1]،۲۰۲۰). روش‌های الگو آفرینی، محبت، تشویق، و روش قصه گویی مؤثرترین روش‌هایی هستند که والدین و مربیان را در درونی کردن رعایت حجاب در کودکان و نوجوانان یاری می‌دهند. نظر به اینکه نهاد خانواده به عنوان اولین مدرسه و پدر و مادر به عنوان اولین معلمان انسان تلقی می‌شوند، بنابراین در این نهاد اجتماعی بسیار مهم و حیاتی، معلمان می‌بایست آموزش لازم را در زمینه تربیت و تزکیه و القای اعتماد به نفس به فرزندان بیاموزند تا از همان آغاز ارتباط با کودکان و نوجوانان در جهت حفظ حرمت و مقام و منزلت فرزندان دختر تلاش نمایند (قنبری موحد،۱۳۹۷). وضعیت پوشش زن ایرانی پس از دوره مشروطه یعنی هم زمان با دوران برخورد فرهنگ ایرانی با فرهنگ غربی دوران تجددی دستخوش تغییر و در برخی موارد تحول شده است و با پیروزی انقلاب اسلامی و توجه به ارزش‌های اصیل اسلامی و ریشه‌های فرهنگ ایرانی، احیا و اشاعه فرهنگ حجاب و عفاف دگربار در دستورکار سیاست گزاران فرهنگی کشور قرار گرفت به رغم تلاش‌های گوناگون، هم چنان نگرانی‌هایی دراین خصوص مطرح است و جریان‌های مختلف پیشنهادهای گوناگونی را برای گسترش حجاب و مقابله با مظاهر بدحجابی ارائه می‌کنند. متولیان فرهنگی در مراکز آموزشی و مدارس به گسترش فرهنگ حجاب همت گمارده‌اند و برنامه‌هایی در این خصوص اجرا کرده‌اند که این امر ضرورت مسئله حجاب و عفاف را بیش از پیش نمایان می‌سازد (معینی الدینی،۱۴۰۲). شناخت علمی و دقیق گرایش نسبت به حجاب که خود شامل عوامل اجتماعی و فرهنگی است به ما کمک می‌کند تا در جهت اصلاح وضعیت حجاب در جامعه بهتر عمل نماییم به همین منظور در این مطالعه با طرح سؤال میزان گرایش به حجاب پاسخ دهندگان سنجیده و مهمترین عوامل بدحجابی مورد بررسی قرار گرفته‌اند از اینرو سؤال اصلی این تحقیق این است که بین عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل رابطه معنی داری وجود دارد؟

۲- مبانی نظری تحقیق

- تعریف و مفهوم حجاب

حجاب، به‌عنوان یکی از احکام وجوبی اسلام، به این‌معنا است که زن، هنگام معاشرت با مردان، بدن خود را بپوشاند و به جلوه‌گری و خودنمایی نپردازد. بنابراین، حجاب، به‌معنای پوشش اسلامی بانوان، دارای دو بُعد ایجابی و سلبی است. بُعد ایجابی آن، وجوب پوشش بدن و بُعد سلبی آن، حرام بودن خودنمایی به نامحرم است؛ و این دو بُعد باید در کنار یکدیگر باشد تا حجاب اسلامی محقق شود؛ گاهی ممکن است بُعد اول باشد، ولی بُعد دوم نباشد، در این‌صورت نمی‌توان گفت که حجاب اسلامی محقق شده است. وجوب حجاب بانوان در برابر مردان غیرمحرم، مورد توافق فقهای همه مذاهب اسلامی است اما حدود و اندازه آن مورد بحث و گفتگوی فقهاست. حجاب و پوشش، در ابعاد مختلف فردی، اجتماعی، اقتصادی، خانوادگی و ... دارای آثار و فواید زیادی است. هدف اصلی تشریع احکام در اسلام، قرب به خداوند است و از قرآن کریم استفاده می‌شود که هدف از تشریع حکم الهی وجوب حجاب اسلامی، دست‌یابی به تزکیه نفس، طهارت، عفت و پاکدامنی است (اولادی و همکاران،۱۳۹۸). حجاب در لغت به‌معنای مانع، چیزی که بین دو چیز

[1]- Williamson

جدایی افکَند، پوشاندن و پوشش (سِتر) است. به پرده حائل میان قفسه سینه و شکم، «حجاب حاجز» می‌گویند. امروزه واژه حجاب در زبان عامه مردم و متون فقهی به‌معنای پوشش شرعیِ زنان به‌کار می‌رود. حجاب، بیش از آن‌که جنبه فردی داشته باشد، رفتاری اجتماعی است، یعنی انسان عاقل مکلف، در جمع و هنگام مواجهه با دیگران، از حیث پوشش، الزامات و محدودیت‌هایی را می‌پذیرد که میزان آن در فرهنگ‌ها و ادیان و جوامع، متفاوت است. در باور دین‌داران، علی الاصول، الزامات و محدودیت‌ها و هنجارهای حضور در اجتماع را دین تعیین می‌کند (نیک بخش،۱۳۹۸).

- آثار حجاب بر فرد و جامعه

یکی از دلایل وجوب حجاب، ایجاد آرامش روانی و امنیت روحی در جامعه است؛ زیرا امنیت و آرامش در ابعاد مختلف زندگی، از حقوق مسلم همه انسان‌هاست و فقدان حجاب و آزادی معاشرت‌های بی بندوبار میان زنان و مردان، هیجان‌ها و التهاب‌های جنسی را فزونی بخشیده، حرص و ولع در امور جنسی را در بین افراد، افزایش می‌دهد. روان شناسان معتقدند که زنان و مردانی که در تعویض لباس و انتخاب رنگ‌های متنوع وسواس دارند، جز جبران نقیصه ذاتی، کار دیگری نمی‌کنند، انتخاب لباس و نحوه پوشش و آرایش چهره، بیان گر بسیاری از مسائل است، با کمی بررسی می‌توان دریافت که حجاب، نشانه سلامت روحی افراد است. حجاب و پوشش مناسب زنان، زمینه آسیب پذیری مردان را کم می‌کند. نگاه به زیبایی‌های زنان، حتی اگر به حد چشم چرانی که در روانکاوی نوعی ناهنجاری شمرده می‌شود، نرسد، انحراف از مسیر حق و خروج از دایره کرامت انسانی محسوب می‌شود و پوشش نامناسب زنان و تحریک جنسی مردان، باعث به وجود آمدن انحراف می‌شود (هیبا و هالا[1]،۲۰۱۹).

۳- پیشینه تجربی تحقیق

- آبیار و همکاران (۱۴۰۲) تحقیقی تحت عنوان فهم دانشجویان علوم پزشکی اصفهان از مقوله حجاب (بر اساس کنش متقابل نمادین) انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد هفت مرحله‌ای کولایزی، ۶۰۰ کد توصیفی به دست آمد که تمامی این کدها در قالب یک توصیف بسیار مفصل از پدیده پوشش و حجاب، تحت ۳۵ زیر کدهای تفسیری گردآوری شد که پس از تلفیق آن‌ها ۱۲ کد تفسیری و در نهایت ۵ کد تبیینی به عنوان فهم و تجربه زیسته هنجارمند سیاسی- دینی، ساختارشکنانه، سازوارگونه، نئولیبرالیستی و هویّت‌محور کالایی شده از مقوله حجاب و پوشش به دست آمد.

- آینه‌چی و عرب خراسانی (۱۴۰۲) تحقیقی تحت عنوان فراتحلیل متغیرهای روان‌شناختی همبسته با حجاب و عفاف انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد میانگین اندازه اثر کلی مطالعات در حوزه عوامل روان‌شناختی برای مدل اثرات ثابت برابر ۰/۴ و مدل اثرات تصادفی ۰/۳۳۷ می‌باشد که هر دو در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است. میانگین اندازه اثر کلی مطالعات در حوزه پیامدهای روان‌شناختی برای مدل اثرات ثابت برابر ۰/۳۳۳ و مدل اثرات تصادفی ۰/۳۵۹ می‌باشد که اولی در سطح ۰/۰۰۱ و دومی در سطح ۰/۰۴ معنادار است.

- هاشمی سجزه‌ئی رنجبر (۱۴۰۲) تحقیقی تحت عنوان تحلیل مفهومی از شبکه صعودی عفاف (مطالعه تطبیقی آیات و روایات عفاف و مفاهیم مرتبط) انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد برای ایجاد فرهنگ عفاف، ابتدا باید حیا بسترسازی شود. اگر رفتاری از نگاه عرف زشت تلقی نگردد، عفت فرد و جامعه نسبت به آن واکنش نشان نخواهد داد.

[1]- Hiba & Hala

بدون تحقق فرهنگ عفاف، زمینه‌ای برای تقوا وجود ندارد. مقوله‌های حیا، عفاف، تقوا و حجاب همانند یک هرم به هم متصل هستند که در برنامه ریزی‌های تربیتی باید مورد توجه باشد. عفت نقطه ثقل این فضایل است که آنها را به همدیگر مرتبط می‌سازد.

- نقی پور ایوکی و همکاران (۱۴۰۱) تحقیقی تحت عنوان شناسایی و رتبه‌بندی رابطه اینترنت و ماهواره بر کنش‌های اجتماعی نسبت به حجاب، به روش تاپسیس و آنتروپی‌شانون انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد رقابت‌پذیری، کنش ارزشی از لحاظ معیارهای آن (علمی- خبری و تفریحی- سرگرمی ماهواره و اینترنت)، در رتبهٔ نخست قرار گرفت. رتبه‌های بعدی به‌ترتیب مربوط به کنش عقلانی، کنش سنتی و کنش عاطفی است. همچنین تأثیر معیارهای مختلف ماهواره و اینترنت بر روی کنش‌های مرتبط با سطح حجاب متفاوت بود.

- سعیدی رضوانی و غلامی (۱۴۰۲) تحقیقی تحت عنوان مشوق‌ها و مصدع‌های رعایت حجاب از نگاه دختران مقطع ابتدایی انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد یافته‌ها در دو محور اصلی «مشوق‌های رعایت حجاب» و «مصدع‌های رعایت حجاب» جای‌گذاری شد. پنج مضمون استنباط‌شده در محور اول، شامل «قوت اعتقادی»، «قوت الگویی اخلاقی»، «قوت روانی هیجانی»، «آگاهیِ اجتماعی» و «استواری و بالندگی» بود و پنج مضمون «ضعف فردی انگیزشی»، «میل به خودنمایی»، «ضعف اعتقادی»، «ضعف دانشی بینشی» و «تهدیدات خانوادگی اجتماعی» نیز، مصدع‌هایی بودند که در محور دوم طبقه‌بندی شدند.

- دیوید فیلیپس[1](۲۰۲۱) تحقیقی تحت عنوان تأثیر نوع پوشش (حجاب کامل، حجاب متعارف و حجاب نامتعارف) بر اضطراب اجتماعی، نگرانی و نارضایتی از تصویر بدنی دختران دانشجو انجام داد. نتایج این تحقیق نشان داد پوشش (حجاب کامل، حجاب متعارف و حجاب نامتعارف) بر اضطراب اجتماعی، نگرانی و نارضایتی از تصویر بدنی دختران دانشجو تأثیر معنی داری دارد.

- گیبسون[2](۲۰۲۲) تحقیقی تحت عنوان تحلیل کیفی سبک‌های پوشش در بین دانشجویان دختر انجام داد. نتایج این تحقیق نشان داد بین پوشش فردی‌شده، پوشش مدرن، پوشش مصلحتی، پوشش تکلیفی، موقعیت مندی پوشش و نسبی شدن پوشش در بین دانشجویان دختر رابطه وجود دارد.

۴- روش شناسی تحقیق

۴-۱ روش تحقیق

هدف از تحقیق حاضر توسعه دانش کاربردی در یک زمینه دانش خاص است و به قصد کاربرد نتایج یافته‌ها برای حل مشکلات خاص درون سازمان انجام می‌شود، بنابراین تحقیق حاضر از لحاظ هدف، تحقیق کاربردی و از نظر روش، تحقیق توصیفی از نوع همبستگی است که به شیوه تحقیقات میدانی به جمع‌آوری داده‌ها پرداخته می‌شود.

[1]- David Philips
[2]- Gibson

۴-۲ جامعه آماری، حجم نمونه و روش نمونه گیری

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل می باشدکه تعداد آنها ۱۰۹۳ نفر می‌باشد و از این تعداد ۲۸۴ بر اساس روش نمونه گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای و طبق فرمول کوکران به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند.

$$n=\frac{\frac{Z^2_{1-\frac{\alpha}{2}}\times p\times q}{d^2}}{1+\left[\frac{1}{N}\left(\frac{Z^2_{1-\frac{\alpha}{2}}\times p\times q}{d^2}-1\right)\right]}\Rightarrow n=\frac{(1/96)^2\times\frac{(0/5\times 0/5)}{(0/05)^2}}{1+\frac{1}{1093}(1/96)^2\times\frac{(0/5\times 0/5)}{(0/05)^2}-1}\cong 284$$

۴-۳ ابزار جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات

در این تحقیق به منظور جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات از پرسشنامه استفاده شده است.

الف) پرسشنامه عوامل اجتماعی و فرهنگی مرتبط با گرایش به حجاب که شامل ۸۶ سؤال و با طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای (کاملاً مخالف، مخالف، بی نظر، موافق و کاملاً موافق) می‌باشد.

ب) پرسشنامه گرایش به حجاب که شامل ۱۷ سؤال و با طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای (کاملاً مخالف، مخالف، بی نظر، موافق و کاملاً موافق) می‌باشد.

۴-۴ روایی و پایایی ابزار جمع آوری داده‌ها

پرسشنامه عوامل اجتماعی و فرهنگی مرتبط با گرایش به حجاب روایی و پایایی آن به ترتیب ۰/۹۱ و ۰/۹۳ و روایی و پایایی پرسشنامه گرایش به حجاب به ترتیب ۰/۹۱ و ۰/۸۹ سنجیده شد.

جدول ۱: ضرایب آلفای کرونباخ نهایی مقیاس‌ها

ردیف	ابعاد	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
۱	استفاده نامطاوب از ماهواره	۴	۰/۸۹
۲	بالا رفتن سن ازدواج	۴	۰/۸۹
۳	معاشرت با دوستان ناباب	۵	۰/۸۷
۴	سخت گیری‌های خانواده	۶	۰/۹۱
۵	اعتقادات دینی	۴	۰/۹۰
۶	تصور از بدن	۴	۰/۸۹
۷	شکاف نسلی	۶	۰/۹۱
۸	روابط اجتماعی باز	۷	۰/۹۲
۹	قانون گریزی	۴	۰/۸۸
۱۰	اوقات فراغت آسیب زا	۴	۰/۸۹
۱۱	نبود رفاه اجتماعی	۵	۰/۹۱
۱۲	تعهد مذهبی	۳	۰/۸۸
۱۳	خاص گرایی فرهنگی	۴	۰/۹۰
۱۴	آگاهی پایین از قوانین جامعه	۵	۰/۸۹

۱۵	رواج فرهنگ غربی	۴	۰/۸۷
۱۶	مدگرایی	۵	۰/۸۶
۱۷	تخریب زنانگی و بحران هویت زنان	۶	۰/۸۸
۱۸	برداشتن مرز خصوصی و عمومی (خانه و جامعه)	۶	۰/۸۹
۶	کل پرسشنامه	۸۶	۰/۹۳

۵- آزمون فرضیه‌های پژوهش

مدل معادلات ساختاری نهایی برای سنجش رابطه دو طرف از سازه‌های اصلی تحقیق یعنی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر استفاده شده است. از آنجا که هر سازه خود از تعدادی متغیر پنهان دیگر تشکیل شده‌اند، میانگین پاسخ‌های بدست آمده به گویه های هر متغیر محاسبه شده و از آن متغیر به عنوان یک متغیر قابل مشاهده در مدل نهایی استفاده شده است. مدل نهایی در شکل شماره (۱) ارائه شده است. این مدل با اقتباس از برونداد نرم افزار لیزرل ترسیم شده است. نتایج حاصل از سنجش معناداری داده‌های مدل نیز در شکل شماره (۲) ارائه شده است.

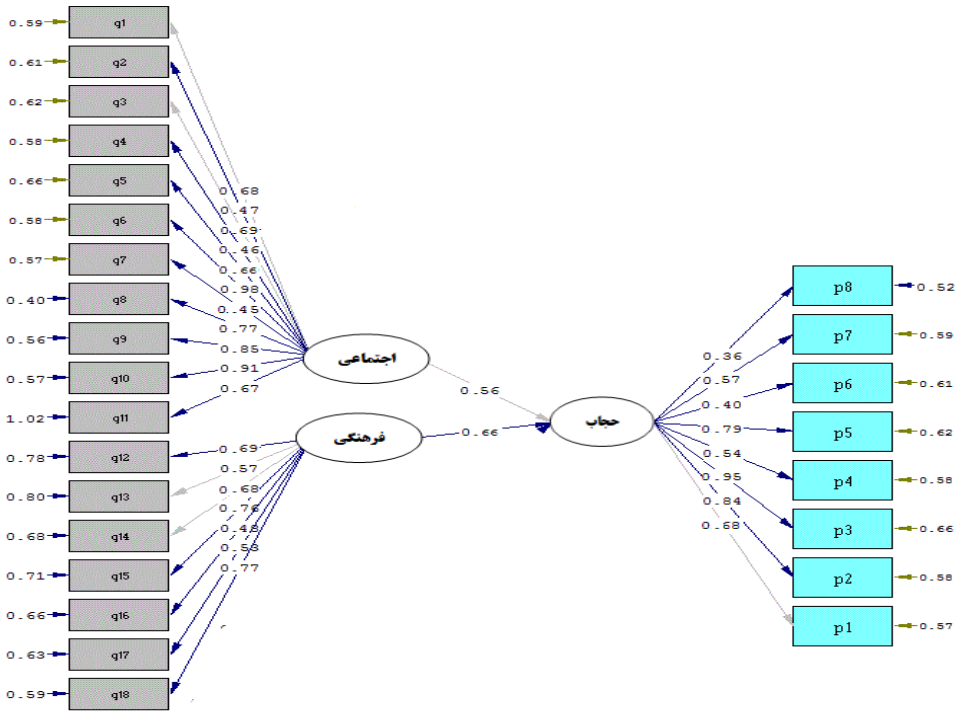

chi- square=919.60, df=438 ,Pvalue =0.0000, RMSEA=0.013

شکل ۱: نتایج تائید مدل نهایی ارتباط بین عوامل اجتماعی و فرهنگی مرتبط با گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر

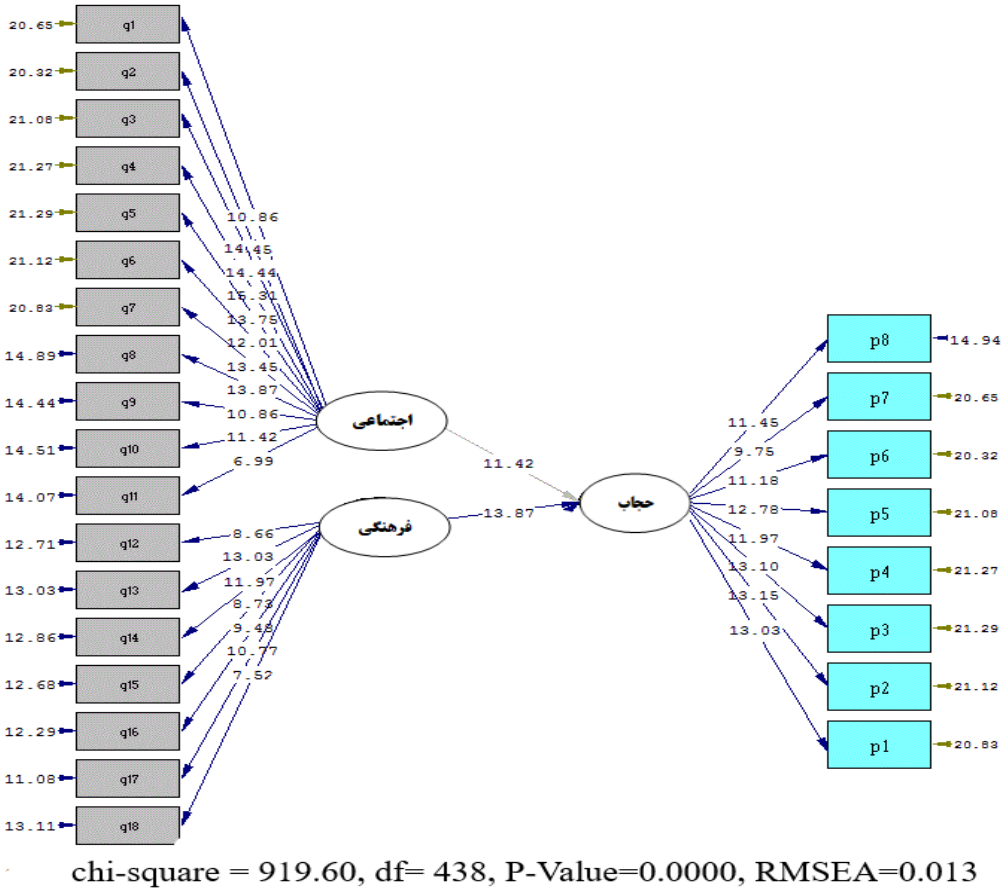

شکل ۲: آماره t-value نتایج تائید مدل نهایی مدل نهایی ارتباط بین عوامل اجتماعی و فرهنگی مرتبط با گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر

جهت برازش مدل ساختاری مدل اصلی تحقیق نیز از تعدادی از شاخص‌های نیکوئی برازش استفاده شده است. یکی از شاخص‌های عمومی برای به حساب آوردن پارامترهای آزاد در محاسبه شاخص‌های برازش، شاخص خی-دو بهنجار است که از تقسیم ساده خی-دو بر درجه آزادی مدل محاسبه می‌شود. چنانچه این مقدار بین ۱ تا ۵ باشد مطلوب است.

$$\frac{\chi^2}{df} = \frac{919.60}{438} = 2.099$$

برای تعیین برازندگی مدل از تعدادی از شاخص‌های نیکوئی برازش استفاده شده است که در جدول (۲) ارائه شده است. از آنجا که شاخص RMSEA کوچک‌تر از ۰/۱ بدست آمده، مدل از برازندگی خوبی برخوردار است. همچنین سایر شاخص‌های نیکوئی برازش نیز در بازه مورد قبول قرار گرفته‌اند.

جدول ۲: شاخص‌های نیکوئی برازش مدل ساختاری فرضیه‌های تحقیق

شاخص برازندگی	SRMR	RMSEA	GFI	AGFI	NFI	NNFI	IFI
مقادیر قابل قبول	<0.1	<0.1	>0.9	>0.9	>0.9	>0.9	0-1
مقادیر محاسبه شده	0.036	0.013	0.93	0.97	0.94	0.95	0.96

۱- بین عوامل اجتماعی مرتبط با گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل رابطه معنی داری وجود دارد.

بر اساس محاسبات انجام شده، بار عاملی استاندارد سازه عوامل اجتماعی مرتبط با گرایش به حجاب دانشجویان دختر برابر ۰/۵۶ بدست آمده است که نشان می‌دهد رابطه میان این دو متغیر مطلوب و قوی است. بار عاملی آماره t نیز ۱۱/۴۲ بدست آمده است که نشان می‌دهد همبستگی مشاهده شده معنادار است. بنابراین فرضیه اصلی ۱ تحقیق تأیید می گردد و می‌توان گفت در این سطح H0 رد و H1 تأیید می‌شود: به عبارت دیگر بین عوامل اجتماعی مرتبط با گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل رابطه معنی داری وجود دارد.

۲- بین عوامل فرهنگی مرتبط با گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل رابطه معنی داری وجود دارد.

بر اساس محاسبات انجام شده، بار عاملی استاندارد سازه عوامل فرهنگی مرتبط با گرایش به حجاب دانشجویان دختر برابر ۰/۶۶ بدست آمده است که نشان می‌دهد رابطه میان این دو متغیر مطلوب و قوی است. بار عاملی آماره t نیز ۱۳/۸۷ بدست آمده است که نشان می‌دهد همبستگی مشاهده شده معنادار است. بنابراین فرضیه اصلی ۲ تحقیق تأیید می گردد و می‌توان گفت در این سطح H0 رد و H1 تأیید می‌شود: به عبارت دیگر بین عوامل فرهنگی مرتبط با گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل رابطه معنی داری وجود دارد.

۶- بحث و نتیجه گیری

یکی از وجوه مهم تغییرات فرهنگی در کشورمان که تا حدی در نتیجهٔ تکنولوژی‌های جدید ارتباطی پدید آمده، نوعی تغییر در الگوی حجاب و پوشش ناشی از فرهنگ مصرفی است که از ارزش‌های اخلاقی، دینی و سنتی کشورمان فاصله گرفته است. این روزها بحث بی حجابی و بدحجابی در جامعه به وضوح مشاهده می‌شود و مدارس نیز به عنوان یکی از اثرگذارترین بخش‌های جامعه، شاهد وجود این وضعیت هستند. امروز در مدارس شاهد کمرنگ شدن وبعضا بی رنگ شدن حجاب در بین دانش آموزان از سنین کم هستیم که پیامد آن ایجاد انحرافات بسیار در این محیط است. تلاش غرب همواره بر این بوده است که فضای علمی – اسلامی مدارس ایران را به اهداف شوم خود که همانا دوری از ارزش‌های اسلامی است، مبدل کند و چنانچه روند کم توجهی به اصول اعتقادی در جامعه آموزشی و علمی ادامه یابد، دیری نخواهد گذشت که فضای دانشگاه‌ها ما نیز همانند برخی از مراکز به اصطلاح فرهنگی غرب شود و دیگر امیدی به اصلاح درون آن نباشد. بنابراین بررسی ریشه‌ها و علل گرایش به بدحجابی در دانشجویان از اهمیت زیادی برخوردار است. رعایت حجاب از دو جهت در سلامت و پاکی اجتماع، مؤثر است؛ یکی از لحاظ تأثیر آن در استحکام خانواده، به عنوان پایه اجتماع و تأثیر در تربیت فرزندانی صالح و دوم به خاطر پاک نگاه داشتن محیط اجتماع از عوامل تحریک آمیز حیوانی. در صورتی که کانون خانواده‌ها گرم و پر جاذبه باشد، این گرمی و استحکام دربالا بردن روحیه عمومی مردم و جامعه، تأثیر مهمی دارد. وقتی کودکان چنین خانواده‌ای با تربیت صحیح و تعادل روحیه و افکار، پرورش یابند، ورودشان در جامعه، نه تنها موجب بروز بزهکاری و جرم نمی‌شود، بلکه منشأ سازندگی و ترقی و تعالی جامعه نیز خواهد شد. با وجودی که یکی از آثار مفید حجاب اسلامی افزایش نیروی کار جامعه است؛ ولی عده‌ای مدعی‌اند که پوشش

بانوان یکی از عوامل اصلی عقب ماندگی و انحطاط کشورهای اسلامی می‌باشد و باعث فلج شدن نیمی از نیروی کار جامعه است؛ چنان که وزیر معارف رضاشاه به وی می گوید: «امر مبارک را اطاعت می کنم. این رسم (پوشش و حجاب)، نه تنها برخلاف تمدن است، بلکه برخلاف قانون طبیعت است؛ زیرا که در دنیا هیچ دو جنس ذکور و اناث در نباتات و حیوانات خلق نشده که جنس ماده از جنس نر روی خود پنهان کند... به علاوه یکی از علل بزرگ عقب افتادن مملکت ما از قافله تمدن دنیا، همین است که نیمی از بدن ملت ما به کلی فلج مانده است. این در حالی است که زنان در پرتو پوشش و حجاب اسلامی، نقش سازنده خود را ایفا کرده و ثابت کرده‌اند که زنان مسلمان ایرانی، زنان تبلیغات سینمایی و زن غربزده نیستند و نه تنها حجاب باعث فلج شدن نیمی از نیروی کار نمی‌شود، بلکه باعث افزایش نیروی کار و تولید است و بدون شک کشانیدن امور جنسی از محیط خانه به اجتماع، نیروی کار و فعالیت اجتماع را ضعیف، بلکه فلج می‌سازد و در آن صورت آموزش، پژوهش و کار و تلاش جای خود را به آرایش و خودنمایی و چشم چرانی و لذت جویی خواهد داد که سقوط جامعه را به دنبال خواهد داشت. زنان مسلمان که ایمان به خداوند دارند و همواره به یاد او هستند، هرگز از یاد خدا غافل نمی‌شوند و خداوند را در همه جا شاهد و ناظر اعمال خود می‌دانند. بنابراین، چنین زنانی با رعایت حریم حجاب، خود را از دید نامحرمان محفوظ می‌دارند. حکم حجاب که امری الهی است و توسط رسول او و در قرآن بیان شده، موجب طهارت و تزکیه زن و مرد می‌شود و این طهارت و پاکی هم مربوط به روح است و هم مربوط به جسم و این دو، تأثیر متقابلی نسبت به یکدیگر دارند. حجاب علاوه بر طهارت قلب و روح، موجب سلامت جسمانی افراد هم می‌شود؛ زیرا عدم رعایت حجاب معمولاً باعث تحریک جنسی افراد جامعه شده، این تحریک جنسی، گاهی باعث ایجاد ارتباط‌های جنسی غیر قانونی و نامشروع و در نتیجه باعث پیدایش بیماری‌هایی مثل ایدز می‌شود که امروزه یکی از خطرناک‌ترین بیماری‌هایی است که قربانیان فراوانی از انسان‌ها می گیرد.

نتایج فرضیه ۱ تحقیق: بین عوامل اجتماعی مرتبط با گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل رابطه معنی داری وجود دارد. این نتایج با یافته‌های آبیار و همکاران (۱۴۰۲) که نشان دادند هفت مرحله‌ای کولایزی، ۶۰۰ کد توصیفی به دست آمد که تمامی این کدها در قالب یک توصیف بسیار مفصل از پدیده پوشش و حجاب، تحت ۳۵ زیر کدهای تفسیری گردآوری شد که پس از تلفیق آن‌ها ۱۲کد تفسیری و در نهایت۵ کد تبیینی به عنوان فهم و تجربه زیسته هنجارمند سیاسی- دینی، ساختار شکنانه، سازوارگونه، نئولیبرالیستی و هویّت‌محور کالایی شده از مقوله حجاب و پوشش به دست آمد. و با یافته‌های آینه‌چی و عرب خراسانی (۱۴۰۲) نشان دادند میانگین اندازه اثر کلی مطالعات در حوزه عوامل روان شناختی برای مدل اثرات ثابت برابر ۰/۴ و مدل اثرات تصادفی ۰/۳۳۷ می‌باشد که هر دو در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است. میانگین اندازه اثر کلی مطالعات در حوزه پیامدهای روان‌شناختی برای مدل اثرات ثابت برابر ۰/۳۳۳ و مدل اثرات تصادفی ۰/۳۵۹ می‌باشد که اولی در سطح ۰/۰۰۱ و دومی در سطح ۰/۰۴ معنادار است. و با یافته‌های هاشمی سجزه‌ئی رنجبر (۱۴۰۲) که نشان دادند برای ایجاد فرهنگ عفاف، ابتدا باید حیا بسترسازی شود. اگر رفتاری از نگاه عرف زشت تلقی نگردد، عفت فرد و جامعه نسبت به آن واکنش نشان نخواهد داد. بدون تحقق فرهنگ عفاف، زمینه‌ای برای تقوا وجود ندارد. مقوله‌های حیا، عفاف، تقوا و حجاب همانند یک هرم به هم متصل هستند که در برنامه‌ریزی‌های تربیتی باید مورد توجه باشد. عفت نقطه ثقل این فضایل است که آنها را به همدیگر مرتبط می‌سازد. و همچنین با یافته‌های گیبسون (۲۰۲۲) که نشان داد بین پوشش فردی‌شده، پوشش مدرن،

پوشش مصلحتی، پوشش تکلیفی، موقعیت مندی پوشش و نسبی شدن پوشش در بین دانشجویان دختر رابطه وجود دارد. همخوان و همسو می‌باشد.

نتایج فرضیه فرعی ۲ تحقیق: بین عوامل فرهنگی مرتبط با گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل رابطه معنی داری وجود دارد. این نتایج با یافته‌های گیبسون (۲۰۲۲) که نشان داد بین پوشش فردی‌شده، پوشش مدرن، پوشش مصلحتی، پوشش تکلیفی، موقعیت‌مندی پوشش و نسبی شدن پوشش و با یافته‌های دیوید فیلیپس (۲۰۲۱) که نشان داد پوشش (حجاب کامل، حجاب متعارف و حجاب نامتعارف) بر اضطراب اجتماعی، نگرانی و نارضایتی از تصویر بدنی دختران دانشجو تأثیر معنی داری دارد. و با یافته‌های سعیدی رضوانی و غلامی (۱۴۰۲) که نشان دادند یافته‌ها در دو محور اصلی «مشوق‌های رعایت حجاب» و «مصدع‌های رعایت حجاب» جای‌گذاری شد. پنج مضمون استنباط‌شده در محور اول، شامل «قوت اعتقادی»، «قوت الگویی اخلاقی»، «قوت روانی هیجانی»، «آگاهیِ اجتماعی» و «استواری و بالندگی» بود و پنج مضمون «ضعف فردی انگیزشی»، «میل به خودنمایی»، «ضعف اعتقادی»، «ضعف دانشی بینشی» و «تهدیدات خانوادگی اجتماعی» نیز، مصدع‌هایی بودند که در محور دوم طبقه‌بندی شدند. و با یافته‌های نقی پور ایوکی و همکاران (۱۴۰۱) که نشان دادند رقابت‌پذیری، کنش ارزشی از لحاظ معیارهای آن (علمی- خبری و تفریحی- سرگرمی ماهواره و اینترنت)، در رتبهٔ نخست قرار گرفت. رتبه‌های بعدی به‌ترتیب مربوط به کنش عقلانی، کنش سنتی و کنش عاطفی است. همچنین تأثیر معیارهای مختلف ماهواره و اینترنت بر روی کنش‌های مرتبط با سطح حجاب متفاوت بود. همخوان و همسو می‌باشد.

منابع

[۱]. اولادی، شعبان؛ جهانبخش، اسماعیل و محمدی، اصغر (۱۳۹۸). تأثیر بدحجابی و تبرج بر احساس امنیت فردی زنان (مورد مطالعه: زنان و دختران بالای ۱۵ سال شهر تهران). فصلنامه پژوهش‌های انتظامی اجتماعی زنان و خانواده، ۷(۱)،۱۰۲-۱۲۰.

[۲]. آینه‌چی، عباس، عرب خراسانی، سمیه. (۱۴۰۲). فراتحلیل متغیرهای روان‌شناختی همبسته با حجاب و عفاف. فصلنامه فرهنگی- تربیتی زنان و خانواده، ۱۸(۶۳)، ۱۵۳-۱۸۰.

[۳]. سعیدی رضوانی، محمود؛ غلامی، فاطمه. (۱۴۰۲). مشوق‌ها و مصدع‌های رعایت حجاب از نگاه دختران مقطع ابتدایی. فصلنامه فرهنگی تربیتی زنان و خانواده » بهار ۱۴۰۲- شماره ۶۲، صص ۲۹۳- ۳۲۲.

[۴]. عباسپور مبارکه، حمیدرضا؛ پوریانی، محمدحسین؛ خسروشاهی، قدرت الله. (۱۴۰۱). بررسی لزوم اصلاح سیاست جنایی تقنینی جمهوری اسلامی ایران جهت رعایت فرهنگ حجاب شرعی. فصلنامه جامعه شناسی سیاسی ایران، شماره ۲۸، صص ۱۶۱۳- ۱۶۲۷.

[۵]. قنبری موحد، رضوان. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی دانشجویان در دانشگاه‌ها. مجموعه مقالا کنفرانس ملی علوم اسلامی و پژوهش‌های دینی. تهران.

[۶]. معینی الدینی، فروزان. (۱۴۰۲). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با گرایش به حجاب در بین دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهر بهرمان، مجموعه مقالات هفتمین کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین در حوزه مشاوره، علوم تربیتی و روانشناسی ایران، تهران.

[۷]. موسوی، نیر السادات، مقسم، عبدالرسول، حسین پور کاسگری، علیرضا. (۱۴۰۰). تحلیل عوامل اثرگذار بر انتخاب پوشش غیرمتعارف توسط جوانان (مطالعه موردی: بانوان در منطقه دو تهران). فصلنامه علوم وفناوری نساجی و پوشاک، ۱۰(۳)، ۸۷-۱۰۲.

[۸]. نقی پور ایوکی، سحر؛ نیازی، محسن؛ عقیقی، محمد؛ رستگارخالد، امیر. (۱۴۰۱). شناسایی و رتبه‌بندی رابطه اینترنت و ماهواره بر کنش‌های اجتماعی نسبت به حجاب، به روش تاپسیس و آنتروپی‌شانون. فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای ارتباطات و رسانه، شماره ۱۸، صص ۵ – ۲۸.

[۹]. نیک بخش، بهرام. (۱۳۹۸). تحلیل جامعه شناختی عوامل مؤثر بر گرایش به حجاب (مطالعه‌ی موردی: گرایش به حجاب در بین زنان ۱۸ تا ۳۲ ساله شهرستان لالی). فصلنامه زن و جامعه، ۱۰(۱)، ۳۶۵-۳۸۷.

[۱۰]. هاشمی سجزه‌ئی، ابوالفضل؛ رنجبر، زهره سادات. (۱۴۰۲). تحلیل مفهومی از شبکه صعودی عفاف (مطالعه تطبیقی آیات و روایات عفاف و مفاهیم مرتبط). فصلنامه معرفت، شماره ۳۰۴، صص ۴۵ -۵۴.

[11]. Hiba M & Hala A (2019) Correlating walkability and urban morphology on Woman's health using spatial statistical analysis: A comparative study of two neighborhoods in Beirut, Alexandria Engineering Journal, 58 (3),pp. 945-955.

[12]. Mishra S (2019) «Young Muslim women on the face veil (niqab A tool of resistance in Europe but rejected in the United States», International Journal of Cultural Studies, Vol. 13, No. 1, pp. 43-62

[13]. Mona M, Heather J. Gibson (2020) The relationship between female snow-sport tourists' travel behaviors and well-being, Tourism Management Perspectives, 33, Article 100613

[14]. Williamson.W.I (2020), «Veiled bodies naked racism: culture.politics and race in the Sun», Race Class, Vol. 50, No. 2, PP: 69-88